

“It’s Way Too Cold in Shul”
“It’s Way Too Hot in Shul”

Who has the Halachic Right
to Determine the Thermostat Setting?

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue

- I. Introduction
 - a. What happens when there is disagreement on how to set the temperature in a public place? Do we show preference to those too cold or those too warm?
 - b. Do we follow the majority? Or worry about the impact on the elderly and infirm? Should we make it too cold or too hot, even if it means some will daven at home as a result?
 - c. May one ask a non Jew to adjust the thermostat on Shabbos?

- II. Asking a non-Jew
 - a. Shulchan Aruch – everyone is considered sick when it comes to the cold
 - b. Mishna Berura – you can even tell the non Jew explicitly to do melacha to make it warmer
 - c. Rav Moshe – one may ask a non Jew to adjust the thermostat to make it warmer
 - d. Rav Yitzchak Yaakov Weiss & Rav Moshe Shternbuch – one may ask a non Jew to adjust the thermostat to make it cooler

- III. Too cold vs. Too Hot
 - a. Rav Wosner – difference between a fan, opening a window and an air conditioner
 - b. R' Tzvi Shpitz
 - i. Bava Basra, Shulchan Aruch – neighbors obligations towards one another
 - ii. Chazon Ish – what are reasonable expectations
 - iii. Depends on the season, expectation and they should find a amicable way to resolve the issue.
 - c. R' Meir Pinchasi – Follow the season, not the majority in terms of opening the window and using a fan. For air conditioning, however, one must consider the sensitive individual and the minority.
 - d. R' Avraham Yisroel – we follow those who are warm, because those who are cold can put on a more clothing.

- IV. Conclusion
 - a. There are different opinions who has the right to determine the thermostat setting. All agree that ideally a compromise and amicable solution should be found.

1. Shulchan Aruch 176:5

(טו): ה' בארצות קרות מתר לאינו יהודי (לח) לעשות מדורה בשביל הקטנים, (לט) ומתריץ הגדולים להתחמם בו. ואפלו בשביל הגדולים (מ) מתר אם (ט) הקר (מא) גדול. (מב) שהפל חולים (מג) אצל הקר; (מד) ולא כאותם שנוהגים תר אף-על-פי (מה) שאין הקר גדול פיוס ההוא*:

2. Mishna Berura

יא, עין שם [מ"א]: ה' (לח) לעשות מדורה. והוא הדין להסיק תנור בית החרף: (לט) ומתריץ הגדולים. רוצה לומר, גינן דהעקר נעשה בשביל הקטנים, וכפ"ל בסעיף א, אצל אם נעשה בשביל שניהן ביחד, פוסק השלחן ערוך לקמן בסימן שכה סעיף ו דאסור: (מ) מתר. רוצה לומר, אפלו (מ) לומר בפרוש בשבת להסיק: (מא) גדול. הכלל הכי אין דרך הגדולים להצטרף כל-כף⁵⁰: (מב) שהפל חולים. ומפל מקום, (מג) להסיק אתר מנחה בשבת שיהא למוצאי-שבת אסור, (מד) מאחר דבקר נתחמם בבקר, ואף-על-פי שפכר נתקרר, אינו קר כל-כף שיהא האדם נחשב כחולה אצל קרירות זה, ולכן חזקים למחות לאינו יהודי שלא להסיק עוד עד אחר צאת הטובעים; ומפל מקום, (מג) הפל תלוי לפי הקר ולפי בית החרף⁵¹: (מג) אצל הקר. וצריך (מד) להכין מבעוד יום הפחמים שיהיו מזמנים בשבת לפני האינדיהודי, פי אסור לישראל לטלטלם בשבת ולהכניסם לפניו: (מד) ולא כאותם נכרי. ומפל מקום אין למחות בהם, דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידינ⁵² [ב"י]: (מה) שאין הקר גדול. ועל-פל-פנים (מה) יתקרו שלא לומר לו בשבת להסיק או לעשות המדורה, אלא יקצבו עמו בקבלנות שיסיק לו כל זמנת החרף בעת שיהנה קר, ואז אף אם האינדיהודי יסיק בשביל הקר גדול, אפטר דהוי לה פאלו עשה מדעתו ואין צריך לצאת מביטחו, וכמו שפסק בסעיף א, ועין שם במשנה ברורה סעיף-קטן יג:

סימן מב

3. Igros Moshe o.c. 3:42
R' Moshe Feinstein
1895-1986

אם מותר לומר לנכרי להפסיק האייר קאנדישאנער כשנעשה יום קר בשבת לצורך רבים

ס"ו אלול תשכ"ד.

מע"כ ידידי הנכבד הרב ר' מאיר נארדאן, שליט"א.

באין דבר הדולק מזה אם יש בזה איסור דאורייתא. ואם אינו דאורייתא הא רוב הדעות הם להתיר לצורך מצוה ופסק כן הרמ"א בסימן ש"ו סעיף ה' וכתב שגם המחבר פסק כן בסימן תקפ"ו. ונמצא שיש כאן עוד טעם להתיר.

ומ"מ אם בע"ש אינו חם שיותר נוטה שגם בשבת לא יהיה חם אין להעמיד האייר קאנדישאנער מצד שמא יהיה חם בשבת על סמך שאם יהיה קר יאמר לנכרי ויפסק שאין להכניס לזה לכתחלה, אבל אם בע"ש היה חם שלפי הנראה יהיה חם גם בשבת מותר להעמיד האייר קאנדישאנער, אף שאם יארע שיהיה קר יצטרכו לומר לנכרי להפסיקו כיון שיותר חיה קרוב שלא יצטרכו להפסיק.

ידידו מברכו בכח"ט.

משה פיינשטיין

ואם נודמן זה בבית יחיד באופן שכלל הבית קר מותר מטעם אחר אף כשליכא קטנים מטעם דהכל חולים אצל הקור שאינא בסימן רע"ו סעיף ה', אבל בביהכ"נ ליכא טעם זה דהא אפשר להם לילך מביהכ"נ מה שלא שייך לומר זה לבעה"ב וביתו שילכו לבית אחר.

בדבר מקור האויר אייר קאנדישאנער שבביהכ"נ שמעמידין בע"ש שיהיה מחובר למורה שעות באופן שנפתח לעבוד מעצמו קודם התפלה שחיות ונסגר מעצמו אחר התפלה, ונודמן שנתחלף האויר בשבת מכפי שהיה בע"ש שנעשה יום קר ואי אפשר להרבה מתפללין לסבול הקור הנוסף צ"י האייר קאנדישאנער עד שהרבה עוזבים את ביהכ"נ בשביל זה וגם שיראים שהקור ונשיבת הרוח הנוסף יגרום חולי, אם מותר לומר לנכרי שיפסיק את זרם העלעקטרי ויפסק עבודת האייר קאנדישאנער כיון שהוא לצורך רבים.

הנה אם הוא באופן שקשה לסבול להרבה אנשים אף אם הם מיעוט מהמתפללים עד שמוכרחין לילך מבית הכנסת אף שליכא חשש חולי, או שיש חשש חולי מזה אף שיכולים לסבול וישארו בבית הכנסת להתפלל, מותר לומר לנכרי שיפסיק זרם העלעקטרי כדי להפסיק הקור. ואף שלהדליק גר לצורך טעודת שבת מן הראוי להחמיר שלא לומר להנכרי שידליק כדאיתא בסימן רע"ו סעיף ב' ואף לצורך גדול כדחובא בבה"ט סק"ה בשם השליה וכן הוא במ"ב ס"ק כ"ד, מ"מ לצורך מצוה דרבים אין להחמיר כדאיתא במ"ב שם ס"ק כ"ה בשם הפמ"ג דמותר לא רק לתקן עירוב שהוא להסיר מכשול אלא אף לבנות ביהכ"נ כשיתבטל בנינו בלא זה, וא"כ כ"ש בזה שהוא בטול תפלה בצבור וקחית להרבה אנשים שיש להתיר, ובפרט שלא ברור פסיקת העלעקטרי

4. Minchas Yitzchak 3:23

R' Yitzchak Yaakov Weiss

1902-1989

ע"כ אמרינו, כיון שהכל חולים אצל הקור, מותר להאיר לעשות מדורה, משא"כ בחום דיכול להזהר. אפשר דאין לומר הכל חולי אצל החום. עכת"ד.

א) הגה דמיינו דמר בעולם יפה בדמיון מילתא למילתא קחזינא, אבל תיובתיה לא קחזינא, דהרי אף דנאמר דלא הוי כש"כ מקור, אבל גם לא גרע מקור, דאם בחום, אחריון דיש ענה להזהר כנ"ל, מכ"ש בקור, דאמר בדריא, יחיר חד כפו ולתתא אזולא, ואם כן הרי יוכל להלבוש עטמו בדגדים חמים, וישב כן כל השבת, ומ"מ תחירו לעשות מדורה, וא"כ כ"ש חום דאין ענה, רק לילך ולעמון עטמו בחור של אבנים או במרחף, דשייך בזה מש"כ המג"א (בסי' ס"א ע"ג), לענין מדידה של מנוה, דמותר למדוד חור אם יש בו פוחת עפה, וכעומתא נכנסת לשם, אפי"כ דיכול לאתא מן הבית, מ"מ כיון שמדוד שייערי תורה, ל"ב עובדא דחול עיי"ש, והיינו כיון דרזא דוקא בחור ז', הוי מדורה של מנוה, וכי"כ איתא ביר"ד (סי' ס"א ע"ד), לענין צער ששהה ג' ימים בלא מנוחה, אסור כ"ה ללל, ואם נחמיר עם חתיכות אחרות בעלה, וז"ל דהוי דשילימה, דיכול לאוכלו בלל, מ"מ כיון דרזנו. בבוטול ל"ה דשילימה, ומזה הניח המג"א (או"ח סי' תק"ז ע"ג), לענין כיון גחלים ללית צער, דחשוב לזוך אוכל נפש, אף דאפשר צביטול, מ"מ כיון שרזנו בללי דוקא, חשוב כמו ח' אפשר צבי"א עיי"ש. וכן ראיתי באחרונים שהביאו ממש"כ הח"ס (כתובות ד"ה) דתכלת בסדין, לא חשיב אפשר לקיים שיהיה וללבוש בגד למר, מאחר שהוא רוצה בפשתן דוקא עיי"ש, וא"כ כמו כן הנה, כיון שהוא רוצה, בחור זה דוקא, לא חשוב, אפשר, מה שהוא יוכל לילך במרחף וכי"כ.

ב) וביותר יש לומר כן, לפי מה שא"ד בהגהות מרדכי (פ"ק דשבת), שמעם המקור להאי דינא (בסי' רע"ו) הני"ל, דאף אם לא נאמר דהכל חולים אלל הקור, לפחות הם מלעטרים, ויש להחיר חמירה לעכו"ם, דמשום לערא לא גזרו רבנן, כדאמרין (בכתובות ד"ם ע"ה), גונח יונק חלב בשבת שוי"ש, והביאו צבי"ש (סי' רע"ו), אם כן, בודאי גם צנוגע לחום, בודאי יש לער, וגם מה דנאמר דיטמון עטמו במרחף וכיוצא בזה, אין לך לער גדול מזה, וצביטול עונג שבת. אבל באמת המג"א (שם ס"א ע"ו), לא יוחא ל"י בזה, והביא (מסי' ש"ז ס"ה) דפסק להחמיר, ודוקא שבת דשבת שרי, ומבאי עעמא דזה חת מנהג בעולם שהביא המחבר, שטובים היתר אפי"ש שאין הקור גדול ציוס הווא, דז"ל דהעולם סומכין על הג"מ, שכתב שאפילו במלעטר שרי, אבל אין הלכה כן עיי"ש. אכן עדיין י"ל, לפי מש"כ בלבוש ליישב מנהג העולם, כיון דעכשו לא ניסו לשבת בקור, ומחמת הברגל, הוי לכו כחולים לענין זה, והביאו בחוספת שבת (שם אות כ'), ובמחלית השקל שם, העתיק דברי הלבוש בזה"ל, כיון דהורגלו וכו' גם כשאין הקור גדול מלעטרים לכן מותר וכו' עכ"ל, והי קשה לי, דהרי ממרווח לשון המחלית השקל שם, מוכח דהביא דברי הלבוש, לומר דאף לפי מה דסי"ל להמג"א, דלער לא מהני, מ"מ לעטם הלבוש יש להחיר, והרי לפי העתקתו את דברי הלבוש, גם צבי"ג ל"ה אלא משום לער, והרי לער לצד, ל"מ לפי הני"ל, אמנם כשעיינתי בדברי הלבוש בפנים, ראיתי שכל שני העממים בזה"ל, ואפילו צמטע קרירות מצער לכו מאד והם חולים אללה משני הברגל וכו' ע"י

שם. א"כ הרי ס"ל דמחמת הברגל הוי לכו ג"כ כחולים, ובזה א"ש דאף לדברי המג"א דמחמיר צמטע לצד, מ"מ צבי"ג הוי ג"כ כחולים. ובזה כיון דחלו בברגל, א"כ בודאי גם צנוגע לחום, כיון דהורגלו בכך, לפחות המאורר כנ"ש שחם השמש מאד, בודאי לא גרע מחי, כן ה"י נראה לבאורה.

ג) אכן כאשר בנותי בספרים, ראיתי בספר נזר ישראל (בליקוטי רימ"א סי' מ"א ע"ג), שהביא מספר יסוד יוסף, שכתב ח"ו, שמעתי מרבים בלא שחם לבס ביחור בהחור, שקורין עכו"ם ואומרים שיוצא האש מהחטור, וזה אסור, ואפילו אם העט"ם עושה מעטנו, אם רוחים שטובה בשביל ישראל, לרין למחות בו, כי דוקא בדליקה תחירו ככ"ג עכ"ד. הרי דפשיטא ל"י דמשום חמימות לא תחירו, וז"ל במ"ש המג"א (ש"י) שאין מדמין השבותין להדדי, ואולי שאני תסם, דהרי אפשר לפחות החלון או הדלת וילא החום, ואין לי הספר הכ"ל, לעיין שם עעמא ונימוקא.

ד) אמנם נראה, דנכ"ד ח"ל לכל זה, דלפי המבואר בדברי המג"א הני"ל, היכא דהוי רק שבת דשבת יש להחיר משום לער, ובנ"ד הולדת כח הזרם, בלא בעערה בלל, נראה דל"ה רק אוסור דרבנן, וכמו שכתבתי בזה במק"א בספריי, ואף משום השם הולדת נלוות, ופסיק רישא, דהעיר בזה בח"ה על דברי מח"י בחשו' חלקה יעקב (ח"א סי' ר"ג), יש לזון, דאין צלל, צענין הולאות נלוות באלו הבערה גמורה, וכמו שכתבתי בספרי מנחת ילחק (ח"ב סי' י"ז אות ג'), והבאתי שם מדברי הפמ"ג (או"ח סי' תק"צ מ"ז סק"א), דכתב ח"ו ומלאכה גמורה ליבא דמכה צנחל על אבן ויוצאים נלווי אש לאו הבערה והדלקה הוא רק נראה וכו' עיי"ש. והלום ראיתי ג"כ בספר חזון איש (ה' שבת סי' ג' אות ע'), שכתב שם ח"ו, מיהו אם אין נעשה גחלה, אף שנלווי אור נחזין מן הכותב זה אחר זה בחמידות, אין זה מצעיר, אלא יש בו משום שבות, שאין מעליטין האור מן האבנים וכי"כ עכ"ל, והרי בדברנו. אבל שוב ראיתי בספר מאורות נתן (שחיבר חד מבני עלי שבירושלים עיה"ק חובב"א), על ענין השימוש בחלקטרי בשו"מ"ט), שהביא שם (בפ"א אות ע"ה) את דברי המז"א הני"ל, והעיר עליו דבודאי נלוות מהאבנים ומחכה אש גערה, דמלניו צאדם הראשון שצמולא שבת הביא צ' אבנים והקישן צ"ז וילא מהם אור, ובירך עלי' צורא מאורי האש, כדאיתא (בצראשיה רבה פ"ה), וע"י (פסחים ד"ד), וש"מ מזה דהוי אש גמור, אמנם גם הוא שם, העלה (באות ע"ג), וגם אני הערוחי בזה, בספרי שם, דבלא"ה ל"ה באלו נלוות אוסור דאורי, דהוי פסיק רישא דלא יוחא ל"י, ע"י חום' (שבת דע"ה ד"ה ע"י ודק"ג ע"ה), אבל איכרא דרבנן איבא, אף בדלא יוחא ל"י, כמבואר צבי"ע (סי' ש"ב סי"ח), דלא כהעמך עיי"ש.

ואם כן באמורה לעכו"ם הוי שבת דשבת, ובמקום לער גדול כחום היוס מאד, יש להקל לפחות המאורר ע"י עכו"ם כנלענ"ד.

ובזה הנני דושה"ע כל הימים, וחתם בכל חותמי ברטות, ובצרכה כוח"ט.

יצחק יעקב ווייס

6. Shevet Ha'Levi 8:307
R' Shmuel Wosner
b. 1913

בזה, יום ג' חוקת התורה חשבו לסיק.
בכבוד ידידינו המכובד הרב ר' ישעי' שטיצר לא"ש.

אחישוש וש"ת בכבוד,

יקרתו קבלתי ואשיב בקיטור כדרכי, אשר שאל בענין קביעות מזון בבית הכנסת אשר רובם מהנמלאים שם נהגים מזה וע"ז לשבת צמנוחה זשעת חורה ותפלה, אמנם ישנם לפעמים ת"ח וזקנים וחולים שאין יכולים לסבול קירור המזגן וע"ז פותחים החלונות וגורמים לער לאחריני, וע"ז פותחת החלונות א"כ עובד המזגן צחנם ואיכא גם דררא דממונא.

הנה בעיקר קביעות מזגן והוא גורם לער לאחריים שאין יכולים לסבול ויש גם תשש מולי הלא פסקינן בחו"מ סי' קנ"ז ס"ב ברמ"א דבמקום חולה והקול וכיו"ב מזיק להם דלא מהני אפי' חזקה, וכ"כ ברמ"א שם סי' קנ"ה ס"ב ברמ"א דאפילו אינו מזיק לאחר אלא שיש חולי הראש לצעל החזר וקול ההכאה מזיק לו דלר"ך להרחיק עלמנו, וכיון שגם הזקן או החולה הזה הוא ג"כ שותף בבית הכנסת או ביה"מ אי אפשר לסקנו בטענה שילך להפלה במקום אחר, ועיין חו"מ סי' קע"א ס"א ברמ"א לענין שות' צנתי כנסת וככמה מקומות.

איברא כהיום יראה דאין אפשר למחות על גלם החקנת המזגן דנעשה בזמן ותמוסה שלטו כחלת נורמלי מיסוב הדירה

או החזקת חבורת רבים של צתי כנסיות וצתי מדרשות והוא לתועלת התורה והתפלה אבל לענ"ד גם אי אפשר לקחת מהחולה או ת"ח זקן הזכות שלו כיון שמזיק לו שימוש המזגן ועיין סי' קנ"ה מסעיף ל"ו והלאה, ולפעמים הוא עד מהלה ממש כידוע, ולא"ע"ג דאם פותח החלונות מלער הרבים אינו אלא לער לא גורם מחלה עפ"י רוב, ואם רק פותח קלת אפי' לדידי' ולא מזיק כל כך לאחריים, ע"כ אם הוא שותף ממש באותו בית הכנסת אי אפשר לבטל אותו מלפתוח החלון שלא יחלה, ולר"ך לחפש מילתא דשו"א לתרוייהו, ועיין צפתתי תשנ"ב חו"מ סי' קנ"ז ס"ק צ' כשם הלכות דכשהם צדד אחד או בבית החורף אחת אפשר למחות זה על זה גם בעניני לימוד תשכ"ר המפריעים ומכ"ש

כנ"ד. וע"ע ח"ש סי' רחצ

והרגי דר"ש בידידות
מצפה לרחמי ה'.

5. Teshuvos V'Hanhagos 1:277
R' Moshe Shternbuch

סימן רעז

שאלה: להפעיל מיזוג אויר קר ביום חם מאד על ידי עכו"ם בשבת.

מסברא אמינא כשם שהתירו על ידי עכו"ם לחמם בשבת כשהקור גדול שהכל חולים אצל צינה (שו"ע ס"ס רע"ו), גם כאן אם חם מאד ומתבטל מעונג שבת שמרגיש צער רב מחום, מותר לעכו"ם לעשות לו מלאכה, ואף שיש לחלק ד"הכל חולים אצל צינה" ו"אין הכל חולים אצל חום" מ"מ בב"י ס"ס רע"ו משמע דהיתיר בזה הוא משום צער גדול, וא"כ לכו' לא שנא. רק נראה שכל היתר זה להציל מצער ע"י גוי אין לסמוך עליו כלל לכתחילה, שצריך לעשות מה שאפשר מבעו"י, ורק בחמום ע"י גחלים שאי אפשר מבעו"י נהגו בו היתר ע"י נכרי והכא נמי אין להתיר אלא אם פתאום עלה מאד החום באופן

שאי אפשר היה להעלות על הדעת מע"ש, אבל כשאפשר להעלות בדעת מע"ש אין לסמוך לעשות על ידי עכו"ם בשבת, שגם עצם ההיתר ד"הכל חולים אצל צינה" שנהגו להתיר רפיא טובא, ולכן נראה שאינו ראוי להתיר אלא כה"ג שאי אפשר מאתמול או ששכח לכוין מאתמול, אבל לכתחילה לא להפעיל בע"ש ולסמוך שיעשה ע"י גוי בשבת אין להתיר, וגם מיווג אויר אין להתיר אם אפשר מאתמול.

לפיכך אמרתי דמי שגורם לו צער רב מאד שפתאום נהיה חום רב, מותר לקרוא לנכרי להפיג צערו להדליק מיזוג אויר, שצער גדול דינו כחולי וכמו שיבואר.

ומיזהו אין למהר ולהתיר אלא באופן שחם מאד ויש לו צער גדול מזה, אבל בצער בעלמא לא סגי שדוקא בצינה גורם חולי ולכן התירו, אבל בחום הוי רק צער, ולא התירו שבות במקום צער, אבל בצער גדול יש להתיר שבב"י במקור הדין דהיתר חימום בנכרי כשיש צינה מוכח שמתירין בצינה גם בלא גרם חולי ומפני צער גדול.

סוף דבר אם אפשר בע"ש יסדר מע"ש, ואם שכח והחום גדול וסובל הרבה יש להתיר בצער גדול דוקא על ידי נכרי. (שוב מצאתי שכבר העיר להקל בדין זה ב"מנחת יצחק" ח"ג כ"ג כ"ד).

8. Bava Basra 22b

The Gemara cites a related incident:
Rav Yosef had these small date palms that

bloodletters would come and sit under while they drew blood.^[1] Now, crows would come to consume the blood, and would then fly up onto the palms and ruin the dates by smearing them with blood.^[2]

Rav Yosef asked the bloodletters to move elsewhere:
Rav Yosef said to [them]: Draw blood elsewhere, so that crows will not come here and ruin my dates.

A claim was made in defense of the bloodletters:
Abaye said to [Rav Yosef]: But it is merely causative damage that the bloodletters are committing. Being that one is not liable for causative damage, why must they move away?^[3]

Rav Yosef responded:
[Rav Yosef] replied to him: This is what Rav Tuvi bar Masnah said, in reference to the Mishnah: This Mishnah informs us that causative acts of damage, i.e. activities that cause damage indirectly, are forbidden. Accordingly, the bloodletters are required to move away.^[4]

Abaye continued his defense of the bloodletters:
But they have already established a chazakah, since you raised no objection to their bloodletting for the past three years.^[5]

Rav Yosef rejected this contention:
Rav Nachman has said in the name of Rabbah bar Avuha: There is no chazakah for damage.^[6]

Abaye continued his argument:
But was it not said regarding this dictum of Rav Nachman: It applies to smoke; and Rav Zevid said: It applies to an outhouse?^[7] With regard to all other sources of damage, however, a chazakah can be established. – ? –

Rav Yosef replied:
To one with a delicate nature, such as I, the discomfort caused by these crows is comparable to smoke and an outhouse.^[8]

10. Chazon Ish c.m 13:11

R' Avraham Yeshaya Karelitz

1878-1953

נראה לאין דברי ריב"ש אלא צעושה דבר שאינו עיקר דירה כמו צעושה אריגה וכיו"ב שאין זה מלוי בכל אדם ולא ברוב בני אדם, אבל אם עושה דברים שרוב בני אדם עושין ולפעמים תשמישן ודיבורן משמיש קול שמפריע את החולה אינו יכול למחות חף אס החולה קדם, ורשאי אדם לנכות בית אלא חצרו ולהכניס את העוללים והיונקים שנועקים צילכה ואין החולה יכול לעכב עליו דהרי אינו חייב ללאת מדידתו.

7. Shevet Ha'Levi 9:298

ב"ה

שאלה

מה הדין בהכנסתם שחלק מהצינור רוצים שצימות הקיץ יפעלו המאווררים ולחלק מהצינור זה מפריע האם הולכים בזה אחר רוב צינור המתפללים?

תשובה

כיום לפי מנג התקופה צימות הקיץ הוא דבר רגיל ושימוש רגיל להקל החום ע"י מאווררים ובפרט אם הרוב רוצים כך, לענ"ד דאין המיעוט יכולים לעכב, ואינו דומה להרחקת נזקין אפילו בדבר טבעי ורגיל דהתם צרי הויקא ודאי וגם אין לו שייכות ל"ב כ"ג ע"א, וצדקה לענ"ד לכו"ע על האיסטגוס להרחיק ענמו.

שאלה

מה הדין אם רק בחלק משטח בהכנסת ים מאווררים ובחלקו אין האם הדין עם המעוניינים שיופעל כי הדבר נכנס בכלל מדה סדום היום ויכולים להרחיק ענמם באותו בהכנסת למקום אחר ולא לעכב את הנאים למקום בקרבת המאווררים.

תשובה

דבר פשוט כיון שיש ענה שלא יזיק להם, אין מועטים מאלו הרוצים בכך.

שאלה

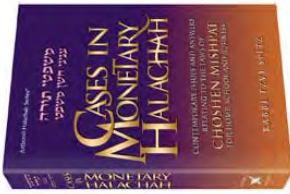
מה הדין אם חלוקים הדיעות אם עמה חס וזריך מאווררים, וכן האם יש הכדל בכל זה בין שעות היום שחס יותר לבין שעות הלילה ולפעמים נזקק שאז לפעמים חריר יותר ואעפ"כ חלמס מעוניינים.

תשובה

כל זמן שאפשר לנסול החום בדרך הטבע, הוא צלל ועשית הישר והטוב להתחשב עם מלך מכיריו. וק"ע ח"ח סי' ס"ט

9. Shulchan Aruch c.m 155:39

לט [ק"ע] פז"מ מי שהחזיק לעשות מלאכת דם אונבולות וכיוצא בהן במקומו ויכנסו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו [ק"ע] וחרו הם מצירים את חבירו בקולם ובצפצופם [ק"ע] או ברם שברגליהם שהם יושבים על האילנות פח (סג) ומכלים פירותיהם [ק"ע] : אם היה קפדן או חולה שצפצופה הוזה מוזהקו או שפירות שלו נפסדים לו ברם חייב לבטל אותה המלאכה או ירחיק עד שלא יבא לו נזק מחמתן שהיוק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו שאין לו חזקה [ת] וה"ם כל נזק גדול שאין אדם יכול לסובלו (טורי"ם סי' כסס הר"ם ע"ט) :

מקורות

שבמקרים אלו נחשב המזיק - כאילו הוא זורק חייצים לעבר הניזק ("גירד דליה"), ולפיכך על המזיק להרחיק את עצמו ולהמנע מלהזיק לאחרים.

נמצא אם כן בגידון השאלה, מכיוון שלרוב בני האדם מזיק פתיחת חלק בחורף מפני הצניחה שנכנסת רדכו או סגירתו בקיץ כאשר הם זקוקים למשני רוח מרובים להקלת הנשימה והחום, לפיכך נחשבים בני האדם לגבי ענני זה כאינסטינסים שאינם יכולים לנהוג באופי שונה, כי זוהי הדרך המקובלת בזמננו. ולכן כל מי שנמצא עם הציבור בזמנים אלו כדי להשתמש ביחד - על דעת כן הוא משתתף, והרדגה לשנות - נחשב למזיק ויכולים שאר השותפים לחייבו לפתוח או לסגור את החלקן. כפי שמקובל להשתמש בו אצל רוב האנשים בעונה זו.

והנה כתב החו"א בספרו ח"י"מ ב"ב (סי' יג סס"ק יא), שאדם העושה במקום המיועד למגורים שימוש שדרך רוב בני אדם לעשותו, ולפעמים ע"י כך הדבר מפריע לחולה - אין החולה יכול למחות בו, ואפילו אם החולה קדם לו, ולכן, אין השכנים החולים הגרים בבנין משותף יכולים לטעון כנגד משפחה שהתינוקות שלה בוכים בלילה, אע"פ שמחמת זה בריאותם נחלשת כי הם זקוקים למנוחה רגועה לרפוי מחלתם וכדו'. הטעם לכך הוא, כי כל אדם שבא למור בבנין משותף, דעתו היא להסכים לכל רעש שרגיל להיות בבית משותף לצורך גידול משפחה, ובכיתית תינוקות בלילה הוא דבר מקובל ואינו משונה, לפיכך אין המזיק צריך להרחיק את עצמו מחמת זה.

לאור זאת בנידון שלנו, מאחר ובדרך כלל בחורף רוב בני אדם חולים הם אצל צינה וצרכים חום ואפילו בימים שהשמש וזרחת, אא"כ בימים שחם במיוחד שאז גם בחודשי החורף דינם כימי הקיץ. וכמו כן בקיץ (כשאין מזג) רוב בני אדם צריכים שירדם אחר צה במקומם (אא"כ בימים שקר במיוחד שאז גם בחודשי הקיץ דינם כימי החורף). נמצא שזאת היא הדרך המקובלת להשתמש במקומות אלו בחלוטות. ומאחר ולשני הצדדים ישנה זכות השתמשות שווה באותו מקום, ושניהם משתמשים בזכות זו לאוחה מטה, לפיכך, דומה הדבר לדברי החו"א שאי אפשר לעבד על רעש התינוקות, למרות שהם זקוקים בהתנהגותם לבריאות החולים, כי זוהי ההשתמשות המקובלת ועל רעת כן משתתפים בבנין משותף, והוא הדין בגידון דנן שעל דעת כן משתתפים לנסוע באוטובוס או ללמוד בבחכ"ס וכדומה, כדי שישתמשו שם כמו השימוש המקובל באותה עונה.

לעומת זאת כימי הסתיו והאביב שאין הכרעה של התנהגות לצד מסוים, שאפשר יהיה לומר שכך היא הדרך שמתנהגים המשתמשים כאן, לפיכך, כאשר שני המוחזקים הם

סימן פט

פתיחת חלק במקום ציבורי בחורף

שאלה

ביצע יש לנהוג כאשר נמצאים במקום ציבורי כגון: באוטובוס, בבחכ"ס, באולם שמחות וכדו', וישנם אנשים שרוצים שהחלק יהיה פתוח וישנם אחרים המעוניינים שהוא יהיה סגור, מי צריך לוותר למי?

האם קיים הבל בדיון זה, בין אם מדובר באנשים בריאים שפתיחת החלק או סגירתו לגביהם היא רק שאלה של נוחות, לבין אם מדובר באדם חולה הסובל משפעת וכדו', שלצורך בריאותו החלק צריך להיות סגור?

תשובה

א. בימי החורף הדין הוא עם מי שרצה לסגור את החלק, אפילו אם רוב הנמצאים בחדר רוצים שהחלק ישאר פתוח. בימי הקיץ הדין הוא עם מי שרצה לפתוח את החלק אפילו אם רוב הנמצאים בחדר רוצים לסגור את החלק. דין זה קיים, אפילו במקרה שיכול להיגרם כתוצאה מכך נזק בריאותי לצד השני שמתנגד לכך.¹

מקורות

1. מבואר בגמ' במסכת בי"ב (בב"בג) שרופא שהיה גר בדירה שהיתה לה גם חצר פרטית, בשכנות לדירתו של רב יוסף, היה רגיל להקני דם לחולים בחצר הפרטית. כתוצאה מכך, באו ערבים לחצרו ומשם הם עפו לרקלים של רב יוסף וקרקרו בקול גדול או שלילכו את הפירות שלו, ובגלל שרב יוסף היה איסטנס - מעשי הערבים הפריע לו מאד, לפיכך ביקש רב יוסף משכנו להפסיק להקני דם בחצירו. נפסק בגמרא שהדין עם רב יוסף, וכך גם נפסק להלכה בשו"ע ח"י"מ (סי' קנה סעי' טו').
הדוסף שם הרמ"א, שהוא הדין בכל נזק גדול שאין אדם יכול לסובלו, כגון: שהניזק הוא חולה או במקרים נוספים החששים לגני רוב בני אדם כגון גזל הקשה לסובלו.

Question:

Reuven recently began a new job in an office. Since he loves the outdoors and fresh air, it is important to him that the windows remain open when he works. However, his co-workers are complaining that the draft disturbs them and is causing them to catch colds. They would like to know what Halachic approach to take to help them resolve this dispute.

Answer:

A. In the winter months, even if only one worker would like the window closed and the majority of the workers would like it to remain open, it must be closed. During the summer the opposite is true. Even if only one worker wants the window open against the majority that want it closed, it must remain open. This is true even if this might cause one of the people who want it closed to catch a cold. (1)

B. During the spring and fall, if everyone involved is healthy, they have equal rights and must come to some sort of compromise. However, if one person is not well, he has the upper hand and the healthy workers must abide by his wishes. The same rules would apply when traveling with public transportation, or studying and praying in a synagogue or Bais HaMedrash (study hall).

C. Although we have discussed a person's rights according to Halacha, the Jewish nation is a holy people who have the trait of Gemilus Chassadim - loving kindness - ingrained in their genes as an inheritance from our forefather Avraham. Therefore, each person must do his utmost to accommodate the wishes of his co-workers, and not allow any suffering or dispute result from insisting on his rights.

Sources:

1) The Gemara in Bava Basra (22b-23a) tells a story about Rav Yosef and his neighbor. Rav Yosef's neighbor was a doctor and would blood-let his patients in a private yard which adjoined Rav Yosef's yard. As a result of this, ravens would be attracted to Rav Yosef's yard, and would roost on his palm trees, soil his dates and chatter in a loud manner. Since Rav Yosef was very sensitive and disturbed by this, he requested that his neighbor refrain from bloodletting patients in the yard. The Gemara concludes that Rav Yosef was within his rights to request this, and this is stated as the Halacha in the Shulchan Oruch (Choshen Mishpat 155:39).

The Rema there adds that this is true regarding any discomfort caused by a person to his neighbor which is difficult for the neighbor to endure. In this situation we look at it as if the person causing the discomfort is "shooting his arrows" (Girei Dilei) at the neighbor, and he is responsible to stop this action which is causing the discomfort, rather than tell the neighbor to move. Consequently, in our case, since most people require fresh air and a breeze in the summer, and prefer windows to be closed in the winter, they are considered sensitive regarding this, and anyone who demands the opposite is causing discomfort, and is not permitted to do so.

The Chazon Ish (Choshen Mishpat 13:11) discusses a case where two neighbors living in an apartment building are having a dispute. One of the tenants was not well and was an insomniac, and the slightest noises at night would wake him. He therefore complained that the other neighbor had an infant that would cry at night, awaking him and aggravating his illness. The Chazon Ish rules that any time a person is using his property in a normal manner, even if the use will damage someone else who is ill and very sensitive, the person can not be prevented from normal use, even if the sensitive neighbor moved in first. The reason for this is because, anyone who moves into an apartment building or any property that neighbors someone else, understands and accepts that the other property owners will be making normal use of their personal property. Since it is normal for infants to cry at night, the ill neighbor can not say that they are "shooting arrows" at him and he must move if he does not want to be disturbed.

Therefore, when people join together in a working environment, they do so with the understanding that it will be conducted according to the preferences of most normal people, i.e. on warm days the windows will be opened (unless there is air conditioning) and on cold days they will be closed. Even though some people may be sensitive and require that the windows be closed when most people wish them to be open, they can not Halachically insist that the windows be closed, even if this will result in their illness. The fact that they have agreed to work in this environment indicates that they understand and agree that the climate will be determined by what is comfortable for the average person.

However, during the spring and fall, when it is not clear that most people prefer the windows closed or open, a person who is sensitive to either one can capitalize on this and argue that he is being damaged and the windows must be closed (or opened, whatever the case may be). We can not reply to him that he agreed to work in this environment with this understanding, as we can during the summer or winter. However, if it is only an issue of comfort and no one will become ill because of this, neither has preference, and they must find some way to amicably resolve the issue.

ב. כימי האביב והסתיו, אם שני המתווכחים הינם אנשים בריאים או ששניהם חולים - זכותם שווה ועליהם להגיע ביניהם לפשרה מסויימת או שהאחד יוותר לשני.

אולם אם אחד מהם הוא חולה - יד התולה על העליונה, וצריך הבריא לעשות כרצון החולה.

ג. אע"פ שכתבנו עד כה מה שהדעת נוטה להכריע על פי ההלכה, אולם ישראל קדושים הם וגומלי חסדים, וראוי לכל אחד לנסות להתפשר או לוותר לשני (במידת האפשר), כדי שלא יגרמו מחמתו צער ומחלוקת עם הזולת.

מקורות

בעלי מצב דומה, אם בן זכותם שווה ועליהם להתפשר ביניהם, אך אם אחר מהם חולה והשני בריא, איב לגבי החולה ישנה טענה ודאית של נזק ודבר זה לגבינו "גירי דחילה", כמו המקרה של רב יוסף והרמ"א דלעיל, ואילו לגבי הבריא ישנו טפק בגוף הדין מהי זכותו בימים אלו. לפיכך תרחח טענת החולה את טענת הבריא, כך נלע"ד.

תורת

רעיו

רעה תורת

השיבה פוק בא

החשיבה

12. Toras Ha'Yeshiva
R' Meir Pincus

פתיחת הלוח והדלקת מוגני;
ח. בני ישיבה הוישבים יחידו בחדרי שיעורים או בכית המודרש ויש שמעונינים לפתוח את החלונות ויש שרוצים לסגורם, ושיכה בישיבות הרבה ויכוהים מענינים אלו, הדין הוא, דכמי החוקף הדין עם מי שרוצה לסגור את החלון, ואפילו אם רוב הנמצאים בחדר רוצים שהחלון יישאר פתוח, וכמי הקיץ הדין הוא עם מי שרוצה לפתוח את החלון, אפילו אם הרוב רוצים לסגור את החלון. וה"ה לגבי

רעה תורת
מאוורר 16. אולם אין הדין הנ"ל אמור לגבי מוגני. (ועי' הערה 17).
עישון - כשמפריע לאחרים;
מה שנפין בישיבות שעומדים בחדרים ומעשנים בחדרי הפנימיות, או

בני אדם לגבי ענין זה כאיסטיסיס שאינם יכולים לנחוג באופן שונה כי זוהי הדרך המקובלת בזמננו, ולכן כל מי שנמצא עם הציבור בזמנים אלו על דעת כן הוא משתתף, והרצה לשנות נחשב למדקף, ויכולים שאר השותפים לחייבו לפתוח או לסגור את החלון כפי שמקובל להשתמש בו אזל רוב האנשים בעונה זו. ועיי"ש שנסמך על מה שכתב הרש"ע (ח"מ סי' קנה סעיף לט), ועל הרמ"א שם.
ונראה דה"ה בימי החורף שחם בהם מאוד, וד"מ כמו ימי הקיץ, וה"ה להיפך בימי הקיץ שקר בהם.
ועיי"ש שהוסף שיכמי האביב והסתיו אם שני המתוכחים הנם אנשים בריאים, או שנייהם חולים, זכותם שווה ועליהם להגיע ביניהם לפשרה כל שהיא, או שהאחד יותר לשני, אולם אם אחד מהם חולה יד החולה על העליונה, וצריך הבריא לעשות כרצון החולה.
16. כן כתב בש"ת שבט הלוי (שם), דגם גבי מאוורר בזמנינו נעשה לדבר רגיל, והשימוש בו מצוי לרוב להקלת החום, ובפרט אם הרוב רוצים בכך, ועל האיסטיסיס להרחיק את עצמו. ועיי"ש שנשאל אם דינא הכי גם בשעות הבוקר המוקדמות, או לפנות ערב שקר יותר. והשיב, דכל שניתן ואפשר לסבול את החום בדרך הטבע, הוא בכלל יעשית הישר והטוב".
17. מה שכחננו שאין הדין הנ"ל אמור לגבי מוגני, כן מסתבר דדיוקא גבי פתיחת אדם גבי זה כאיסטיסיס, כיון שאינם יכולים לנחוג באופן שונה כיון שזו הדרך בימנו, אולם גבי מיוזג אויר אע"פ שבתקופה שלנו התקנת המזגן הוא כדבר הדגיל וכחלק מיישוב הדינה, ובפרט בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, והוא קשה לומר החפילה והלימוד, אך מ"מ קשה לומר דרוב בני אדם נחשבים לגבי זה כאיסטיסיס שאינם מסוגלים לנחוג אחרת, ועל כן צריכים להתחשב בדעתו של היחיד שקר לו מחמת תמיזוג, (או שחם לו).
אח"כ מצאתי שכן כתב בש"ת שבט הלוי חלק ח' (סימן שז), דכל מה שכתב (שם) הוא לגבי מאוורר, אבל לגבי מזגן אפילו אם רובם נהנים מ"מ כיון שיש שאינם מסוגלים לסבול הקור ויש חשש חולי - ופסק הרמ"א (ח"מ סי' קנו סעיף ב') דבמקום חולה וקול וכיוצא ב' שמויק לו, לא מוזג אפילו חזקה, וכן הובא ברמ"א (שם סי' קנה סעיף טו), דאפילו אינו מויק לחצר, אלא שיש לו חולי הראש לבעל החצר וקול התבאה מויק לו, צריך להרחיק את עצמו, אולם הוסיף הנ"ל, דטוב שיחפשו באופן זה מלתא דשוויא לחוריהו, מפני שאי אפשר לקחת לגמרי מחבורת הלומדים את השימוש בו, מאחר דבזמננו התקנת מזגן הוא כדבר נודמלי.

אבל כבאן עיקר הענין נבחר בשעה ראשונה בעת שלקחו החצר, ובשעה שכל אחד משתמש יהיה החצר שלו, אלא דהזמן לא הוכרז מתי ישתמש ובאיזה שעה ישתמש בו זה, אבל עיקר הדבר נבחר כבר ולכן אמרין כזה כרידה".
עכ"ד, ומהאי טעמא הכא נמי כל אחד מהמתפללים הוא שותף בחפצי בית הכנסת, ובשעה שמתמש בחפצי הכנסת הוכרז הדבר דהחפץ הוא שלו בשעת ההשתמשות, ועל כן אמור ליקח ממנו שלא ברשותו.
ונראה שכל זה הוא דוקא אם חבירו משתמש בפועל בספר או שברעתו זה עתה להשתמש בספר, אבל אם רק תפס את הספר השייך לכהמ"ר, ואין בדעתו להשתמש בו עתה אלא לאחר זמן, ובנתנים רוצה אחר להשתמש בספר, אין זה יכול לעכב ע"י, דדיוקא בשעת ההשתמשות הוכרז הדבר שהחפץ הוא שלו, אבל אם לא משתמש בו כעת, כיון שגם לחבירו יש שותפות בזה הספר, אי"כ יש לו זכות לתבוע עתה את ההשתמשות בו.

השייכים לכהמ"ד בכדי שלא ישתמשו בהם בנתיים אחרים, כיון שמונע משאר הלומדים את ההשתמשות בספר, והרי הם שותפים כמדה בספר. ואם מוצא ספר השייך לכהמ"ד במקום שמוזג, יכול להוציאו ולהשתמש בו.
15. כן ידוע דפסק הגאון ר' ישראל מסלנט זצ"ל, דבימות החמה הדין עם הרוצים לפתוח ואפילו הוא יחיד כנגד ק' הרוצים לסגור, וכן להיפך בחורף. והביא ראייה לכך מהמשה מסכת פאה (פ"ק ד' משנה א'), ועיין כמה שכתב להשיב על ראייתו הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו שערי אמונה (שם ד"ה אפילו), וחלק עליו לדינא וס"ל, שאף בדברים אלו אולתן בתר הרוב, ואין היחיד יכול לעכב, והביא ראיה לדבריו מהברי המשנה ברורה (סימן נג ס"ק נג), גם בש"ת שבט הלוי ח"ט (סימן רח"צ) העלה, דברבים אלו אולתן בתר רוב הציבור. וכן העלה בספר משפטי התורה חלק א' (סימן פט), דכיון שלרוב בני אדם מויק פתיחת חלון בחורף מפני הצניח שנכנסת דרכו, או סגירתו - בקיץ כאשר הם זקוקים למשכי רוח מרוכים להקלת הנשימה והחום, לפיכך נחשבים

מי כאר

13. V'Ein Lamo Michshol
R' Avraham Yisroel

מב ואין למו מכשול

ועל כל פנים, אם אפשר, ראוי לכל אדם לנסות להתפשר או לוותר לשני כפי מה שמתאפשר, כדי שלא יגרם על ידו מחלוקת ומריבה עם הזולת, ובפרט יש ליהדר בזה בבית הכנסת. וגדול השלום. (וראה בסעיף הבא).

י. **הפעלת מזגנים ומאווררים**
בית הכנסת שחלק מציבור המתפללים רוצים שיעלו המזגנים והמאווררים בימות הקיץ החמים, ולחלק מהציבור הדבר מפריע, אינם יכולים למנוע את הפעלת המזגנים. ואותם שקר להם, יביאו איתם מעיל או סוודר כדי להגן על עצמם מהקור.

ועל כל פנים, כל זמן שאפשר לסבול את החום בדרך הטבע,

חוסם, שפעמים באים בפשיעה. ע"ב. שבתוך מצוי מאוד שתקור גורם לחולי,

אבל בימי הקיץ שבוודאי כלל הרוח לא גורמת לחולי, אם כן רשאים לפתוח את החלון, ואתו שקר לו ישב בפניה צדדית שלא מגיע לשם הקור.

וכן בקודש חזיתי בספר משפטי התורה (חלק א סימן פט) שפסק כן לדינא, והביא דברי החזון איש שהולכים אחרי רגילות העולם בכל דבר. ע"ש. וכן כתב בשו"ת מעייני התורה (חלק ב סימן י) שבימי החורף הדין הוא עם מי שרוצה לסגור את החלון, ובימי הקיץ הדין עם מי שרוצה לפתוח. והביא דבריו בספר למנוע מכשול

(עמוד 41).

פתחת חלון

ט. כאשר נמצאים במקום ציבורי כגון אוטובוס או בית הכנסת וכדומה, וישנם אנשים שרוצים לפתוח חלון, וישנם שמתנגדים לכך, בימי החורף הדין הוא עם מי שרוצה לסגור את החלון [אפילו אם רובם רוצים שהחלון יהיה פתוח]. ובימי הקיץ החמים, הדין הוא עם מי שרוצה לפתוח את החלון [אפילו אם רובם רוצים שהחלון יהיה סגור]. (א)

הערות וביאורים

הגדול, ובהאי גונא כתב הנתיבות (סימן קפב ס"ק א בחיזשים) דאמרינן שיש שליח לדבר עבירה כמבואר בספר משפטי התורה (סס). ע"ש.

י. כתב בספר חסידים (אות תרעג): לא ירחיץ אדם שהוא מוכה שחין, עם יהודי אחר, אלא אם כן יודיענו, שנאמר "ואהבת לדעך כמוך", וכתוב "לא תעמוד על דם רעך". ואם לא עשה כן, הרי זה עובר משום "לפני עור לא תתן מכשול".

וביאר הרה"צ יהודה סילמן בספר דרכי חושן (חלק א עמוד רט) שהאיסור למוכה שחין לרחוץ עם חבריו, פשוט דהוא הדין כשירחיץ חבריו לאחר מכן ועלול

עושה של "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". ועיין עוד בשו"ת חתם סופר (חלק אבן העזר חלק ד סימן קעד), שאם הבעל מוכה שחין רח"ל, אפילו שהבעל ואשתו רוצים לדור יחד זה עם זה, עוברים על מצות עשה של "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם".

יא) בראשית מאמר, זכור את אשר אמרו בגמרא כתובות (ל): הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים. ופירש רש"י: קור

מג

פרק א – מעקה

ראוי להתחשב גם בזולת, והרי זה בכלל "ועשית הישר והטוב
בעיני ה'". (ב)

אוצר החכמה

מעקה

יא. ציותה התורה לכל אדם, לעשות מעקה לגגו, כמו שנאמר:
"ועשית מעקה לנגד". וכל המניח גגו בלא מעקה, ביטל
מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר "ולא תשים דמים
בביתך".

לפיכך כל גג שמשתמשים בו (כגון שעולים אליו כדי לתלות שם
כביסה או לישון וכדומה), צריך לעשות שם מעקה, מפני שללא
מעקה, עלול להיגרם נזק לו או לחבירו. וכבר נאמר בתורה:
"ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". (ג)

הערות וביאורים

בצד הזולת*.)

(ג) שלחן ערוך (חושן משפט סימן תכו ס"א
וסעיף ו), וכתב בשו"ת מנחת חיים
(חושן משפט סימן ב) שגג שאינו מיועד לשום
שימוש ואין אפשרות לעלות אליו, אין
חובה לעשות שם מעקה. ע"ש. ופשוט
הוא.

ומכל מקום כתב בשו"ת בצל החכמה
(חלק ד סימן קיח) שאין שום איסור

(ב) כן מתבאר ממה שכתבנו בסעיף
הקודם. וכן בקודש חזיתי בשו"ת
שבט הלוי (חלק ט סימן רחצ), שכתב, שכיום
לפי מצב התקופה בימות הקיץ, הוא
שימוש רגיל להקל את החום על ידי
מאווררים, ובפרט אם הרוב רוצים כך,
ואין המיעוט יכולים לעכב. ואם יש חילוקי
דעות אם חם עכשיו או לא, כל זמן
שאפשר לסבול את החום בדרך הטבע, הרי
זה בכלל ועשית הישר והטוב להתחשב

(* (הערות הרב חיים) ונראה ממידת חסידות לוותר ולא להכביד על אחרים את מזגו העדין או התם,
ומותר בשביל ויתור זה להתפלל בבית, או לחפש מקום מתאים, ואלו דברים המסורים ללב, וגדול
השלום.